

Avhandlingens betydning ligger ikke minst i at den gir et inntak til å forstå hvordan unge mennesker i en formende fase av livet, kan ta Internett til hjelp i utformingen av sin religiøse identitet. Mia Lövheim benytter en kombinasjon av substansielle og funksjonelle forståelsesmåter av religion. Hun peker på den funksjon religion kan ha som ressurs i menneskers identitetskonstruksjon, som et system av mening som bidrar til å strukturere tilværelsen. Menneskelivet knyttes til en «hellig» eller «høyere» sfære. Lövheim definerer religion som diskurs. «A religious discourse seeks to define the meaning of the «sacred», and organize social life in relation to it, in a certain time and place» (s. 33).

De 15 er ikke representative for den religiøse geografi i Sverige. Bare to kjenner primær tilhørighet til majoritetskirken. Lövheims har med sitt utvalg av informanter ønsket å få fram variasjonen og kompleksiteten i det religiøse landskap. Avhandlingens funn må leses i lys av dette utvalget.

Mia Lövheim har sin forankring i det religionssoziologiske miljøet ved Teologiska institutionen, Uppsala Universitet. Det var her det internasjonale forskningsmiljøet om «Media, Religion, and Culture» hadde sitt utspring ti år tidligere. Hennes arbeid viderefører denne tverrfaglige forskningsinnsatsen inn i internettalderen.

Avhandlingen er også et bidrag til internettforskningen. Studien stiller spørsmål ved mulighetene til å forhandle identitetsposisjoner på Internett. Den får fram internettbruk som situert praksis, preget både under online betingelser, offline betingelser og individuelle betingelser. Lövheims undersøkelse viser at Internett ikke i seg selv endrer identitet og sosiale relasjoner, men gir rom for endringer både i religion og i enkeltmenneskers liv.

Mia Lövheim har gjort et godt stykke arbeid. Hun framviser en imponerende systematikk og struktur i behandlingen av teori og materiale. Samtidig fører hun en nyansert diskusjon og evner å få fram en så «thick description» som menneskers religiøsitet krever.

Den største svakheten er etter min mening hennes begrepsapparat for å gripe Internett som kommunikasjons- og medieform. Her er hun upresis og unøyaktig. Men dette er heller ingen avhandling i medie- og kommunikasjonsvitenskap. Lövheim går høyt ut på banen, for å si det i fotballsjargong, om betydningen diskusjonene på Internett kan ha for identitetsformingen. Gjennom avhandlingen gjør hun gradvis retrett og ender med realistisk moderate synspunkter på nettets rolle. Det er i seg et bra tegn på vitenskapelig evne, å kunne justere sine antakelser i lys av grundig arbeid både med teori og levende materiale.

Knut Lundby

Jason D. Slone: *Theological Incorrectness. Why Religious People Believe What They Shouldn't*, vi–ix; 3–156 sid. Oxford University Press, Oxford and New York 2004.

Varför tror och handlar religiösa människor på annat sätt än de borde i förhållande till sin övertygelse? Varför är religiösa människor rasister? Varför ber religiösa människor för att just deras fotbollslag ska vinna? Insikten att folk har teologiskt inkorrekta idéer och handlar på teologiskt inkorrekt sätt har uppenbarligen väckt D. Jason Slones nyfikenhet och han har tagit sig före att skriva en bok om detta.

De första två kapitlen i boken handlar om hur studier bedrivits av orsaker till religionens existens och av deras funktion. En poäng Slone gör, är att studier av religion «inifrån» inte räcker ty sådana speglar mer tron hos den undersökande personen än de finner faktiska orsaker. Han förespråkar därför lågmält men ihärdigt vikten av vad han kallar «vetenskapliga studier av religion». I kapitel tre vill Slone visa att sådana vetenskapliga studier som handlar om mänsklig kognition är bäst på att förstå religiöst beteende. Vi övertolkar omvärlden i fråga om agentskap; vi uppfattar agenter där det inte finns sådana, men aldrig det omvända, eftersom det är fördelaktigt för oss att chansa i den riktningen. Religiöst tänkande är ett utslag av denna förkärlek att se agenter. De övernaturliga agenter som enligt Slone utgör hörnpelaren i all religion, fyller ett tomrum i fråga om handlande och kausalitet. Dessa övernaturliga agenter är lätta att se och minnas eftersom de överraskar och på så sätt är intressanta.

Slone beskriver i kapitel fyra, fem och sex hur några av kognitionsvetenskapens upptäckter om mänskligt beteende kan förklara några till synes märkliga företeelser i världsreligionerna. I kapitel fyra handlar det om mysteriet med Buddha. Mysteriet består i att Buddha ska ha lämnat det mänskliga livet. Trots detta kan Buddha vördas och hans hjälp kan påräknas, alltså måste Buddha samtidigt på något sätt vara närvarande. Detta är inte svårt att förstå utifrån normalt kognitivt beteende. Experiment visar att barn enkelt skiljer mellan en rättas biologiska död när den äts upp av en katt och rättans psykologiska «överlevnad» när den kan vara förtretad över katten som åt upp den. På liknande sätt visar kognitionsforskning hur det är möjligt att uppfatta exempelvis «buddhahet» i diverse föremål. Om vi vet att urin förvarats i ett kärl är vi obenägna att använda det som dryckeskärl, även om en omsorgsfull rengöring genomförts. Den ursprungliga orenheten finns kvar. På samma sätt kan positiv «smitta» erfaras i exempelvis bilder av Buddha.

Arbetsättet går igen i de två följande kapitlen. Kapitel fem ägnas åt spänningar mellan Guds allmakt och människans fria vilja i protestantisk kristendom. I bokens sista egentliga kapitel tar Slone ytterligare ett varv, denna gång med fenomenet tur i fokus.

Till sist knyter Slone samman trådarna i en sammanfattande kommentar. Han pekar där på att våra intuitiva uppfattningar om världen, om orsakssamband och om sannolikhet, ligger till grund för en rad antaganden som vid en mer reflekterad bearbetning och deduktivt systembyggande visar sig vara ganska osammanhängande. Förståelsen av hur vår kognitiva förmåga fungerar kan därför förklara glappet mellan religiöst beteende och religiös ideologi, det vill säga fenomenet «teologisk inkorrekthet».

Boken *Theological Incorrectness* fascinerar mig och jag menar att denna typ av kognitivt inriktad religionsforskning borde vara ett centralt moment i alla grundläggande akademiska religionsstudier. Varför inte med hjälp av den aktuella boken? Den är lättläst, tydligt strukturerad och okomplicerad samtidigt som de 120 textsidorna är mycket informationsstinna. Dessutom skriver Slone behagligt, men inte mjåkigt.

Min allvarligaste invändning mot Slone rör hans något märklig bild av andra discipliner inom religionsforskningen. Han pläderar för ett «vetenskapligt studium» mot bakgrund av att han uppfattar teologi vara deduktiv till sin karaktär. Teologi skulle handla om att fastslå en eller flera premisser och sedan genomföra ett logiskt klanderfritt slutledningskonststycke. Med den synen på teologi blir det kanske inte konstigt att Slone vänder sig mot teologin. Förvisso finns det teologer som arbetar så — ibland utan att själva tillstå det — men det måste inte vara så, och i många fall är det inte så.

En liknande skev bild har Slone av religionssociologi och religionsantropologi. Han hävdar framt att religionssociologer och religionsantropologer menar att vi först lär oss religiösa system och sedan helt enkelt handlar därefter. Slone raljerar över detta och säger att bara därför att någon lärt sig en viss religiös modell för världen betyder det inte att detta konceptuella schema alltid är i funktion eller används för att förklara alla händelser.

Svarar han då på frågan om varför religiösa människor tror och agerar inkorrekt i förhållande till egna trosövertygelser? Ja och nej. Forskning visar hur människan fungerar kognitivt och i det hänseendet är det möjligt att förklara exempelvis hur vi kan uppfatta någon som både icke-existerande och närvarande. Kunskap om vår kognition kan också förklara hur det kommer sig att vi över huvud taget har religiösa föreställningar. Dock kan man undra om detta *hur* det kognitivt går till också svarar på *varför*. Frågor som: Varför är det viktigt att ett system är motsägelsefritt?

eller Varför är det ett problem att människor handlar i motsats till det de bekänner sig till? synes mig vara frågor av en annan ordning. Slones kognitionsforskning kan säkert bidra även här, men är knappast uttömmande.

I de slutsatser Slone presenterar säger han själv att en kombination av data från teologi och etnologi— trots att dessa discipliner tidigare avvisats—och psykologi, tillsammans med kognitionsvetenskap kan berika religionsstudiet. Få saker torde vara lättare att hålla med om. Hittills har det sista ledet, kognitionsvetenskapen, lyst med sin frånvaro. Kanske kan *Theological Incorrectness* bidra till att ändra på det?

Patrik Fridlund

Resumé av doktorsavhandling

Ann Aldén: *Religion in Dialogue with Late Modern Society: A Constructive Contribution to a Christian Spirituality Informed by Buddhist-Christian Encounters*. 233 sid. CTR, Lunds universitet. Diss. Lund 2004.

I avhandlingen ger Ann Aldén ett konstruktivt bidrag till en kristen spiritualitet för ett senmodernt och mångreligiöst samhälle. Med utgångspunkt i en nutidsanalys med avseende på relationen mellan religion och modernitet utvecklas ett spiritualitetsbegrepp där författaren menar att en spiritualitet för ett senmodernt och mångreligiöst samhälle lever inom ramen för tre spänningsfält: i spänningen mellan «kontinuitet och inre fragmentering», i spänningen mellan «formella och informella strukturer» samt i spänningen mellan de två religiösa formerna *vita activa* och *vita contemplativa*. Mot bakgrund av detta presenteras och analyseras två religiösa personer: Aloysius Pieris, en kristen jesuit som lever och verkar i det «buddhistiska» Sri Lanka, och Thich Nhat Hanh, en buddhistisk zen-läroare verksam i det «kristna» Frankrike. I samtal med dessa två och på basis av identifierade förutsättningar formuleras vad som skall betecknas som ansatser till en kristen spiritualitet för ett senmodernt, mångreligiöst samhälle. I denna avslutande del är «gemenskap», «dop», «nåd och ansvar» centrala begrepp.